

**КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
« КОЛЕДЖ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ »**

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Рішенням Приймальної комісії

Протокол № 8

від « 29 » березня 2017 р.

Голова Приймальної комісії

(В. Г. Романчишин)

**ПРОГРАМНІ ВИМОГИ
ДО ВСТУПНИХ ВИПРОБУВАНЬ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
« ГЕОГРАФІЯ »**

для вступників на освітньо-кваліфікаційний рівень «Молодший спеціаліст»

ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 1401 « Сфера обслуговування »

НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ 140103 «ТУРИЗМ»

СПЕЦІАЛЬНОСТІ 5.1401301 «Туристичне обслуговування»

КВАЛІФІКАЦІЯ:

3414 «Фахівець з туристичного обслуговування»

Розробник © Голова ПЦК М.С. Адамівська
Програма вступних випробувань спеціальності «Туристичне
обслуговування»
спеціалізації «Туристичне обслуговування»
розглянута на засіданні ПЦ комісії.
Протокол № 8 від « 9 » березня 2017 р.

Голова ПЦК _____

М. С. Адамівська

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Запропонована навчальна програма з географії розроблена на основі положень Державного стандарту базової загальної середньої освіти, згідно з яким шкільна географічна освіта є складовою освітньої галузі “Природознавство”.

В програмі знайшли відображення наскрізні для шкільної географії змістові лінії, зазначені в Державному стандарті.

Елементи географічних знань вступники отримали у початковій школі. Поглиблення цих знань відбувається в 5-му класі під час вивчення пропедевтичного курсу “Природознавство”.

«**Загальна географія**» (6-й клас) здійснює перехід від пропедевтичного курсу “Природознавство” до систематичних курсів географії і водночас стає основою для їх подальшого вивчення. Його основними завданнями є знайомство з географією як наукою, з процесами, що відбуваються в оболонках земної кулі як складових географічної оболонки, формування знань і вмінь про існуючі в природі взаємозв'язки й закономірності та особистісно значущих вмінь щодо роботи з планом, картою, визначення місцеположення географічних об'єктів.

Початковий курс географії є основою системи природничо-географічної освіти і включає відомості про географічні подорожі та дослідження Землі, топографічний план та особливості зображення земної кулі на глобусі й карті, про сфери Землі (літо- гідро-, атмо-, біосфера та географічна оболонка), про методи їх дослідження, планетарні закономірності, про основні компоненти природного комплексу та взаємозв'язки між ними, про кількість і рух населення земної кулі, його расовий склад, положення України та окремих держав на політичній карті світу.

У процесі вивчення загальної географії вступники набули навчально-пізнавальної, соціальної та комунікативної компетенцій: орієнтуватися на місцевості; визначати азимут, складати й читати план місцевості і карту, користуватися масштабом і градусною сіткою, описувати за картою окремі об'єкти — форми поверхні, водойми суші, моря й океани; описувати за власними спостереженнями погоду, характеризувати основні типи клімату, географічні пояси та природні зони.

Знання про літосферу, гідросферу, атмосферу та біосферу підводять вступників до поняття про географічну оболонку та прояв в ній певних закономірностей.

У курсі «**Географія материків і океанів**» (7-й клас) основну увагу зосереджено на вивченні фізико-географічних умов материків і океанів як цілісних природних систем. Одночасно розширюються знання про географічну оболонку та її компоненти. Зміст курсу створює необхідну основу для розуміння вступниками ролі географічної оболонки в житті людей і впливу суспільства на природні умови.

Вивчення «Географії материків і океанів» є важливим етапом у формуванні регіональних уявлень про сучасний стан природи Землі як середовища життя людини, а також у розумінні елементарних зв'язків між компонентами природи,

між природою і людиною. Вступники отримали знання про просторову неоднорідність природи материків і океанів.

У новій програмі посилено українознавчу спрямованість курсу 7-го класу, тобто вивчення територій та об'єктів здійснюється з урахуванням їх зв'язків з Україною, із сучасними пріоритетами нашої держави, що значно розширює загальнокультурну компетентність учнів.

Одним із головних завдань курсу «Географії материків і океанів» є розширення уявлень про природні закономірності на основі роботи з різними за змістом і масштабом картами, вміння складати описи природи різних територій та ін.

Вивчення **географії України** здійснюється у 8-му та 9-му класах і спрямоване на формування цілісної науково-географічної картини своєї держави. У 8-му класі вивчається курс «Фізична географія України». Особливості природи доцільно розглядати як умови життя та господарської діяльності людини. На початку вивчення курсу пропонується ознайомлення з адміністративно-територіальним поділом України, тому що при вивченні майже всіх фізико- та економіко-географічних об'єктів доводиться постійно звертатися до адміністративних одиниць, знаходячи ці об'єкти на карті.

Курс 8-го класу є завершальним для шкільної природничо-географічної освіти, тому значна увага під час його викладання приділяється, крім вивчення нових понять і закономірностей, поглибленню й узагальненню теоретичних знань з фізичної географії.

Зміст курсу представлений такими розділами: «Україна та її географічні дослідження», «Загальна характеристика природних умов і природних ресурсів України», «Ландшафти і фізико-географічне районування», «Використання природних умов і природних ресурсів та їх охорона».

У 9-му класі вивчається курс «Економічна і соціальна географія України», в якому розкриваються питання населення і трудових ресурсів держави, розвитку і розміщення господарства. Курсу географії України в 9-му класі відводиться роль завершального для основної та пропедевтичного для старшої школи. Розглядається питання про історико-географічне формування території. Значна увага приділяється вивченню проблем розміщення населення, його природного і механічного руху, національного складу. Детально аналізується географія галузей господарства країни, зовнішньоекономічних зв'язків та економічних районів України. У цьому курсі розглядаються проблеми сталого розвитку та їх прояв на території України, показане місце України в світі. Цей курс є також початковим етапом економічної освіти вступників, сприяє їхній адаптації до життя в умовах ринкової економіки, тому програма містить питання про економічну систему України, типи підприємств за формами власності, аналізуються складові економічного потенціалу країни.

Вимоги до вступного іспиту з географії

Вступний іспит з географії проводиться за програмою для вступників до вищих навчальних закладів, затвердженою Міністерством освіти і науки України.

Абітурієнтам необхідно пам'ятати, що усний іспит з географії передбачає виявлення географічних знань у межах вимог навчальної програми.

Вступник повинен усвідомлювати сучасну географічну картину світу, здійснювати оцінку певних процесів та явищ, передбачених навчальною програмою, застосовувати наукову термінологію, аргументувати свої твердження і висновки, володіти картографічною інформацією та творчо її використовувати.

Білету до іспиту містять по два питання: перше – з курсу «Загальна географія» (6,7,8 кл), друге – з курсу «Економічна і соціальна географія України» (9 кл).

Зміст програмного матеріалу для підготовки до вступних іспитів з навчальної дисципліни «Географія»:

Загальна географія

1. Географічне пізнання Землі.
2. Земля на плані та карті.
3. Географічна оболонка та її складові.
4. Земля – планета людей.
5. Людина та географічна оболонка.

Географія материків і океанів:

1. Океани.
2. Материки.
3. Земля – наш спільний дім.

Фізична географія України:

1. Україна та її географічні дослідження.
2. Загальна характеристика природних умов і природних ресурсів та їх використання.
3. Ландшафти і фізико-географічне районування.
4. Використання природних умов та природних ресурсів та їх охорона.

Економічна і соціальна географія України:

1. Україна на карті світу.
2. Населення України.
3. Господарство України.

4. Територіальний поділ України.
5. Географія своєї області.

6 клас «ЗАГАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ»

№ п/п	Зміст теми
1.	<p style="text-align: center;">ВСТУП</p> <p>Географія - наука про природу Землі та її різноманітність, про населення і його господарську діяльність, про взаємодію природи і людства в межах всієї планети. Що вивчає загальна географія в школі. Джерела географічних знань, методи географічних досліджень.</p>
2.	<p>РОЗДІЛ І. ГЕОГРАФІЧНЕ ПІЗНАННЯ ЗЕМЛІ</p>
	<p>Тема 1: Стародавня епоха пізнання Землі. Як люди уявляли Землю в давнину. Поява географічної літератури і карт. Спеціальне навчання географії. Карта світу Птолемея. Глобус Бехайма. Географія середньовіччя. Подорожі Марко Поло та Ібн Баттута. Розвиток країнознавства і картографії. Перші географічні відомості про українські землі.</p> <p>Тема 2: Епоха Великих географічних відкриттів. Подорожі португальців, їх роль у відкритті нових земель (Генріх Мореплавець. Бартоломеу Діаш). Відкриття Америки Х. Колумбом. Перша кругосвітня подорож Ф. Магеллана. Походи піратів, їх негативні наслідки та географічне значення. Відкриття південного материка (А. Тасман). Походи землепрохідців.</p> <p>Тема 3: Географія Нового часу. Кругосвітні експедиції (Дж. Кук, І. Крузенштерн і Ю. Лисянський). Діяльність географічних товариств в різних країнах світу.</p> <p>Тема 4: Сучасні географічні дослідження. Освоєння полярних широт (Р. Пірі, Р. Амундсен, О. Шмідт). Міжнародні дослідження Землі в ХХ на початку ХХІ ст. Вітчизняні вчені географи (С. Рудницький, П. Тутковський, К. Воблий, К. Геренчук).</p>
3.	<p>РОЗДІЛ ІІ. ЗЕМЛЯ НА ПЛАНІ ТА КАРТІ</p>
	<p>Тема 1. Способи зображення Землі. Зображення Землі на глобусі, плані, карті, аерофотознімку, космічному знімку. План, його основні ознаки, масштаб, умовні знаки, особливості створення, практичне значення. Кarti, різноманітні способи картографічного зображення. Картографічні спотворення. Класифікація карт за масштабом. Види масштабів. Визначення напрямів на місцевості, плані і карті. Орієнтування на місцевості. Поняття про азимут. Зображення нерівностей земної поверхні на плані та карті: відносна висота і абсолютна висота точок місцевості. Зображення нерівностей поверхні місцевості горизонталями. Шкала висот і глибин.</p> <p>Тема 2: Градусна сітка Землі. Географічні координати точок. Градусна сітка на глобусі й географічній карті. Поняття про географічні координати - широта (південна, північна) та довгота (західна і східна). Правила відліку географічної широти і довготи. Географічні координати свого населеного пункту і його висота над рівнем моря.</p>

4.	РОЗДІЛ III. Географічна оболонка та її складові
	<p>Тема 1: Літосфера. Внутрішня будова Землі. Поняття “земна кора”, “літосфера”. Будова земної кори та її склад. Типи земної кори. Внутрішні процеси, що зумовлюють зміни земної кори. Рухи земної кори. Землетруси. Вулканізм і вулкани. Джерела, гейзери. Літосферні плити, їх рухи Стійкі і рухомі ділянки земної кори. Сейсмічні пояси Землі. Походження материків і океанів. Геологічний час. Зовнішні процеси, що зумовлюють зміну земної кори: робота вітру, текучих і підземних вод, морів та льодовиків. Основні форми рельєфу Землі: гори і рівнини. Форми рельєфу суходолу. Рельєф дна Світового океану. Зміна гір та рівнин під впливом внутрішніх та зовнішніх процесів. Охорона унікальних форм рельєфу та надр Землі.</p>
	<p>Тема 2: Атмосфера. Атмосфера, її склад та будова. Температура земної поверхні та повітря, її зміни з висотою, розподіл залежно від кута падіння сонячних променів. Теплові пояси Землі. Атмосферний тиск і вітер. Постійні та змінні вітри. Основні пояси атмосферного тиску на Землі. Рух повітря, закономірності переміщення повітряних мас, циклони та антициклони. Водяна пара, вологість повітря. Види опадів та закономірності їх розподілу на земній кулі. Погода, її елементи, типи, зміна в часі. Клімат Землі, фактори його формування. Кліматичні пояси і головні типи клімату Землі: екваторіальний, тропічний, помірний, полярний. Зміни клімату. Люди і клімат. Охорона атмосфери: причини і наслідки забруднення атмосферного повітря, способи очистки повітря.</p>
	<p>Тема 3: Гідросфера. Гідросфера, її основні частини. Світовий океан та його частини: океани, моря, затоки, протоки. Острови в океані. Властивості вод Світового океану. Рух води в океані. Вітрові хвилі, припливи, відпливи, цунамі, течії. Закономірності поширення течій в океанах. Багатства вод Світового океану. Океан та людина. Води суходолу. Річкова система, річковий басейн, вододіл. Елементи річкової долини. Пороги і водоспади. Живлення та режим річок, робота річок. Озера, озерні улоговини та їх утворення. Штучні водойми: канали, водосховища, ставки. Болота, їх типи, поширення. Льодовики, особливості їх утворення та поширення. Підземні води, їх типи. Використання вод суходолу людиною.</p>
	<p>Тема 4: Біосфера. Складові біосфери. Географічні закономірності поширення ґрунтів, рослин і тварин. Вплив господарської діяльності людини на ґрунтовий та рослинний покриви, тваринний світ суходолу і океану. Охорона біосфери.</p>
	<p>Тема 5: Географічна оболонка. Географічна оболонка, її властивості. Загальні закономірності географічної оболонки: цілісність, кругообіг речовини та енергії, ритмічність, зональність.</p>

	<p>Взаємодія компонентів географічної оболонки. Взаємодія атмосфери, океану та суходолу, її наслідки. Поняття про природні комплекси. Географічні пояси та природні зони.</p> <p>Екологічні проблеми географічної оболонки.</p>
5.	РОЗДІЛ ІV. ЗЕМЛЯ – ПЛАНЕТА ЛЮДЕЙ
	<p>Тема 1: Кількість і розміщення населення Землі. Зміна кількості населення впродовж історичного часу, причини цих змін. Густота населення Землі. Розміщення населення. Найбільш заселені території земної кулі. Людські раси, рівність рас.</p> <p>Тема 2. Народи і держави. Найбільш чисельні народи світу. Найбільші держави та держави-сусіди України на політичній карті світу. Населені пункти. Свій населений пункт, господарська діяльність і побут населення, тип житла, традиційні промисли.</p>
6.	РОЗДІЛ V. ЛЮДИНА І ГЕОГРАФІЧНА ОБОЛОНКА
	<p>Тема 1: Зміни природи під впливом господарської діяльності людини. Види господарської діяльності людей. Зміни компонентів природи в результаті діяльності людей. Зміни природних комплексів Землі.</p> <p>Тема 2: Населення і природокористування. Використання природних багатств, проблема їх вичерпності. Населення і навколишнє середовище, проблеми його забруднення і охорони.</p>

7 клас «Географія материків і океанів»

№ п/п	ЗМІСТ ТЕМИ
1.	<p>Вступ</p> <p>Предмет вивчення “Географії материків і океанів”. Джерела географічних знань. Методи географічних досліджень. Класифікація карт за охопленням території, змістом і за призначенням. Тематичні карти і робота з ними.</p>
2.	Розділ І. ОКЕАНИ
	<p>Тема 1: Тихий океан. Океанія. Загальні відомості. Тихий океан – найбільший океан Землі. Географічне положення. Історія дослідження. Особливості будови дна океану. Кліматичні пояси і типи клімату. Течії. Органічний світ і закономірності його поширення. Багатства Тихого океану. Проблема забруднення вод океану. Океанія. Особливості фізико-географічного положення. Острови, їх походження. Заселення Океанії. Сучасне населення і країни в Океанії. Екологічні проблеми.</p>
	<p>Тема 2: Атлантичний океан. Особливості географічного положення та кордони океану. Спільні та відмінні риси в географічному положенні Атлантичного і Тихого океанів. Дослідження Атлантичного океану. Будова та рельєф дна. Кліматичні пояси, типи клімату. Водні маси. Органічний світ. Природні багатства океану. Проблема забруднення вод.</p>
	<p>Тема 3: Індійський океан. Особливості географічного положення. Спільні та відмінні риси в географічному положенні Індійського і Тихого океанів. Дослідження Індійського океану.</p>

	<p>Рельєф дна. Особливості природи океану: високі температура і солоність вод, система морських течій. Своєрідність органічного світу. Природні багатства. Вплив океану на природу материка в прибережній частині.</p> <p>Види господарської діяльності в океані. Охорона природи океану.</p>
	<p>Тема 4: Північний Льодовитий океан.</p> <p>Загальні відомості. Північний Льодовитий океан – найменший океан на Землі. Географічне положення. Дослідження океану та Арктики в цілому. Особливості рельєфу дна. Клімат океану в зв'язку із розташуванням океану у високих широтах. Течії. Льодовий режим. Своєрідність органічного світу. Проблеми охорони природи океану.</p>
3.	РОЗДІЛ II. Материка
	<p>Тема 5: Африка.</p> <p>Особливості географічного положення материка, елементи берегової лінії. Дослідження та освоєння Африки. Геологічна будова. Східно-Африканські розломи земної кори. Рельєф материка: рівнини, гори, плоскогір'я, нагір'я. Закономірності розміщення корисних копалин.</p> <p>Загальні особливості клімату. Кліматичні пояси і типи клімату.</p> <p>Води суходолу: головні річкові системи, озера, підземні води, їх гідрологічні особливості, значення для природи та населення.</p> <p>Специфічність ґрунтово-рослинного покриву і тваринного світу. Природні зони, закономірності їх розміщення. Національні парки. Стихійні явища природи. Екологічні проблеми.</p> <p>Населення. Сучасна політична карта Африки. Головні держави. Зв'язки України з країнами африканського континенту.</p>
	<p>Тема 6: Австралія.</p> <p>Австралія - найменший материк Землі. Загальні відомості. Своєрідність географічного положення материка. Історія відкриття і дослідження. Геологічна будова. Форми рельєфу та корисні копалини Австралії, їх порівняння з Африкою.</p> <p>Загальні особливості клімату. Сухість клімату, її основні причини. Кліматичні пояси та типи клімату Австралії. Води суходолу.</p> <p>Особливості ґрунтово-рослинного покриву і тваринного світу, його своєрідність і унікальність. Природні зони. Зміна природи людиною.</p> <p>Населення, його склад та розміщення. Австралійський Союз - єдина держава на материках. Україна і Австралія.</p>
	<p>Тема 7: Південна Америка.</p> <p>Загальні відомості. Особливості географічного положення. Дослідження і освоєння материка.</p> <p>Геологічна будова. Основні форми рельєфу Південної Америки. Закономірності поширення родовищ корисних копалин.</p> <p>Своєрідність клімату у зв'язку з рухами повітряних мас. Південна Америка - найвологіший материк світу. Кліматичні пояси і області. Вплив клімату на формування і розподіл вод суходолу.</p> <p>Води суходолу. Найбільші річкові системи.</p> <p>Своєрідність органічного світу материка. Природні зони. Висотна поясність в Андах. Зміна природних комплексів людиною. Сучасні екологічні проблеми.</p> <p>Населення, його расовий склад та розміщення. Походження та формування сучасного населення Південної Америки. Політична карта. Основні держави. Україна і країни Південної Америки.</p>

	<p>Тема 8: Антарктида.</p> <p>Антарктида й Антарктика. Особливості водних мас Південного океану. Антарктида - льодовий материк планети. Загальні відомості. Своєрідність географічного положення материка, його розміри. Відкриття Антарктиди та сучасні наукові дослідження материка.</p> <p>Міжнародне співробітництво у вивченні Антарктики й охороні її природи. Українська дослідна станція «Академік Вернадський».</p> <p>Будова поверхні. Лід Антарктиди, підлідний рельєф. Кліматичні умови. Антарктида - найхолодніший материк Землі.</p> <p>Рослинність і тваринний світ. Природні багатства Антарктиди, проблеми їх використання.</p>
	<p>Тема 9: Північна Америка.</p> <p>Загальні відомості. Своєрідність природи материка, пов'язана з його географічним положенням. Історія відкриття та освоєння Північної Америки.</p> <p>Геологічна будова та рельєф, їх порівняння з Південною Америкою. Роль вулканізму та давнього зледеніння у формуванні сучасного рельєфу. Корисні копалини, закономірності їх поширення.</p> <p>Чинники формування клімату Північної Америки. Кліматичні пояси і типи клімату.</p> <p>Води суходолу. Основні річкові системи. Великі озера, їх походження.</p> <p>Рослинність і тваринний світ. Особливості природної зональності материка. Висотна поясність Кордильєр.</p> <p>Приклади впливу діяльності людини на природу. Стихійні явища природи та їх наслідки. Заповідники і національні парки.</p> <p>Населення. Його расовий і етнічний склад. Особливості заселення Північної Америки. Політична карта. Держави. Зв'язки України з країнами Північної Америки.</p>
	<p>Тема 10: Євразія.</p> <p>Євразія - найбільший материк Землі. Фізико-географічне положення материка, його розміри. Особливості берегової лінії Євразії. Історія відкриття і дослідження окремих регіонів материка.</p> <p>Відмінність Євразії за геологічною будовою від інших материків. Давні материкові зледеніння. Сейсмічно активні області.</p> <p>Найбільші рівнини і гори Євразії. Відмінності у рельєфі різних частин материка. Корисні копалини, особливості їх походження.</p> <p>Особливості формування клімату. Кліматичні пояси і типи клімату Євразії, їх порівняння з Північною Америкою. Особливості прояву кліматотвірних чинників у зв'язку з географічним положенням та розмірами материка.</p> <p>Внутрішні води, їх розподіл. Найбільші річки та озера Євразії. Основні типи живлення і режиму річок. Зміна стану водойм під впливом господарської діяльності. Багаторічна мерзлота. Сучасне зледеніння.</p> <p>Природні зони. Особливості їх розміщення на території материка. Ґрунти, рослинність і тваринний світ природних зон Євразії. Висотна поясність у горах материка. Зміна природи людиною. Охорона природних комплексів Євразії.</p> <p>Населення. Расовий та етнічний склад. Розміщення населення на материку. Сучасна політична карта Євразії. Найбільші держави країни. Україна серед держав Євразії.</p>
4.	<p>Розділ III. ЗЕМЛЯ – НАШ СПІЛЬНИЙ ДІМ</p>
	<p>Тема 11: Взаємодія людини і природи.</p> <p>Природні ресурси материків і океанів, їх класифікація. Використання природних ресурсів, наслідки природокористування. Зміна взаємозв'язків між компонентами</p>

	<p>природи під впливом господарської діяльності людини. Порушення рівноваги в природі. Антропогенні природні комплекси.</p> <p>Тема 12: Екологічні проблеми материків і океанів. Комплексна проблема забруднення навколишнього середовища. Види забруднення, їх основні джерела надходження. Необхідність міжнародного співробітництва у вирішенні екологічних проблем. Міжнародні організації з охорони природи.</p>
--	--

8 клас «ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ»

№ п/п	Зміст теми
1.	<p style="text-align: center;">Вступ</p> <p>Фізична географія України, предмет і методи досліджень. Формування території України. Сучасний адміністративно-територіальний устрій.</p>
2.	Розділ І. Україна та її географічні дослідження
	<p>Тема 1. Фізико-географічне положення України. Крайні точки і розміри території. Географічне положення, кордони. Географічний центр України. Розташування території України стосовно годинних поясів.</p>
	<p>Тема 2. Джерела географічної інформації. Експедиційні і стаціонарні дослідження природних умов і природних ресурсів. Туристичні подорожі, екскурсії, краєзнавчі пошуки. Музейні експозиції, виставки. Географічні енциклопедії, довідники, словники, календарі. Географічні періодичні видання. Географічні описи в мистецьких творах, засобах масової інформації, в тому числі аудіовізуальних та ін. Карти - джерела географічних знань, їх зміст і призначення. Картографічні проєкції, спотворення площ, форм, кутів, відстаней. Способи зображення географічних об'єктів та явищ на картах. Види карт. Топографічні карти та їх практичне використання. Визначення за картами напрямків, відстаней та висот на місцевості. Географічні атласи. Електронні карти і атласи.</p>
	<p>Тема 3. Географічні дослідження на території України. Географічні відомості про територію України у античних географів "Повісті минулих літ", літописах. Перші карти України. Дослідження природних умов і природних ресурсів України у ХУІІІ-ХІХ ст. Географічні дослідження України в ХХ ст. Роль у вивченні природи та господарства України В.Вернадського, П.Тутковського, С.Рудницького, Г.Висоцького, П.Погребняка, Б.Срезневського, В.Бондарчука, В.Кубійовича та ін. Сучасні географічні дослідження. Українське географічне товариство.</p>
3.	Розділ ІІ. Загальна характеристика природних умов і природних ресурсів України
	<p>Тема 1. Тектонічні структури. Тектонічна карта України. Характеристика основних тектонічних структур. Взаємозв'язок основних форм рельєфу з тектонічними структурами.</p>
	<p>Тема 2. Геологічна будова. Геологічна карта України. Вік і поширення гірських порід. Геохронологічна таблиця. Зміна природних умов території України в архейську, протерозойську, палеозойську, мезозойську, кайнозойську ери.</p>

	<p>Тема 6. Рельєф. Геоморфологічна будова. Фізична карта України. Загальний план будови поверхні, простягання низовин, височин, гір, річкових долин. Закономірності поширення основних форм рельєфу і типів рельєфу.</p>
	<p>Тема 7. Мінерально-сировинні ресурси. Різноманітність і багатство мінерально-сировинних ресурсів, їхній зв'язок із геологічною будовою. Закономірності поширення корисних копалин. Паливні корисні копалини. Перспективні нафтогазоносні райони. Основні родовища нафти і газу. Родовища горючих сланців і торфу. Рудні корисні копалини. Родовища залізної, марганцевої, уранових руд. Золоторудні райони України. Нерудні корисні копалини. Родовища нерудної сировини, дорогоцінного каміння. Мінеральні води і грязі. Господарська оцінка мінерально-сировинних ресурсів, основні шляхи їх раціонального використання і охорони.</p>
	<p>Тема 8. Кліматичні умови та ресурси. Загальна характеристика клімату України. Основні кліматичні чинники: сонячна радіація, циркуляція атмосфери; підстильна земна поверхня. Взаємодія чинників кліматоутворення. Кліматичні карти. Основні кліматичні показники. Кліматичні ресурси. Погода і небезпечні погодні явища. Прогноз погоди. Синоптична карта. Метеорологічні станції, бюро погоди, гідрометеорологічна служба України. Вплив погодно-кліматичних умов на здоров'я і господарську діяльність людини.</p>
	<p>Тема 9. Внутрішні води. Поверхневі води. Основні річкові басейни та їх характеристика. Характер гідрографії і водного режиму річок. Річкові системи Дніпра, Сіверського Дінця, Південного Бугу, Дністра, Дунаю, Тиси. Канали: Сіверський, Донець-Донбас, Дніпро - Кривий Ріг, Дніпро-Донбас, Північно -Кримський. Озера і лимани; їх типи; особливості гідрологічного режиму. Водосховища. Підземні води. Основні артезіанські басейни України. Болота, їх типи і поширення. Причини заболочення. Водний баланс і водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання і охорони.</p>
	<p>Тема 10. Ґрунти і земельні ресурси. Умови ґрунтоутворення, основні генетичні типи ґрунтів, закономірності їх поширення. Карта ґрунтів України. Земельні ресурси України. Основні заходи з раціонального використання і охорони земельних ресурсів.</p>
	<p>Тема 11. Рослинний покрив Різноманітність видового складу, закономірності поширення рослинності. Широтна зональність і висотна поясність рослинного покриву. Червона книга України. Вплив господарської діяльності на рослинність. Рослинні ресурси, їх охорона і відтворення.</p>
	<p>Тема 12. Тваринний світ. Різноманітність видового складу тварин. Вплив людини на тваринний світ. Тварини занесені до Червоної книги України. Тваринні ресурси України, заходи по їх відтворенню і охороні.</p>

4.	Розділ III. Ландшафти і фізико-географічне районування
	Тема 13. Природно - територіальні комплекси. Природно-територіальні комплекси (ПТК), взаємодія факторів і компонентів, що їх формують. Ландшафти та їх класифікація. Вплив господарської діяльності людини на ландшафти.
	Тема 14. Фізико-географічне районування. Поняття фізико-географічного районування. Карта фізико-географічного районування України. Наукове і практичне значення природного районування.
	Тема 15. Зона мішаних і широколистяних лісів. Географічне положення, межі і розміри. Характерні риси природних комплексів. Сучасні ландшафти. Природоохоронні території.
	Тема 16. Зона лісостепу. Географічне положення, межі, розміри. Характерні риси природних комплексів та ресурсів. Несприятливі природні процеси. Поділ на природні країни. Природоохоронні території.
	Тема 17. Зона степу. Географічне положення, межі розміри. Головні риси природних умов. Поділ на підзони. Несприятливі природні процеси. Природоохоронні території.
	Тема 18. Українські Карпати. Географічне положення, межі і розміри. Загальні риси природних умов. Висотна поясиість ландшафтів. Стихійні природні явища і процеси. Поділ на природні області. Природоохоронні території. Основні заходи щодо раціонального використання та охорони природних умов і природних ресурсів.
	Тема 19. Кримські гори. Географічне положення, межі, розміри. Особливості природних умов і ресурсів. Несприятливі природні процеси. Поділ на природні області. Природоохоронні території. Основні заходи щодо раціонального використання та охорони природних умов і природних ресурсів.
	Тема 20. Природні комплекси морів, що омивають Україну. Фізико-географічна характеристика природних комплексів Чорного та Азовського морів. Проблеми використання і охорони їх вод.
5.	Розділ IV. Використання природних умов і природних ресурсів та їх охорона
	Тема 21. Геоєкологічна ситуація в Україні. Поняття “геоекологічна ситуація”. Основні забруднювачі навколишнього середовища. Аварія на Чорнобильській АЕС і стан навколишнього середовища. Вплив геоєкологічної ситуації на населення в Україні. Законодавство про екологічну ситуацію в Україні.
	Тема 22. Використання і охорона природних умов і природних ресурсів. Законодавчі акти про природно-заповідний фонд України. Природно-заповідний фонд. Національна екологічна мережа України. Моніторинг навколишнього середовища в Україні. Основні заходи щодо раціонального використання і охорони навколишнього середовища в Україні.

9 клас

Економічна і соціальна географія України

№ п/п	Зміст теми
1.	<p style="text-align: center;">Вступ.</p> <p>Предмет економічної і соціальної географії України, актуальність курсу. Економічна і соціальна географія в системі географічних дисциплін і наук. Зв'язок економічної і соціальної географії з іншими науками. Вітчизняні вчені економ-географи.</p>
2.	Розділ I. Україна на карті світу
	<p>Тема 1. Економіко-географічне положення України. Місце України на політичній карті Європи і світу. Економіко-географічне положення України. Значення транзитних перевезень. Геополітичне положення, його позитивні і негативні риси.</p>
	<p>Тема 2. Адміністративно-територіальний устрій. Українські історичні землі. Історико-географічний огляд адміністративно-територіального поділу України. Сучасний адміністративно-територіальний поділ і його характеристика. Оцінка адміністративно-територіального поділу, сучасні зміни. Практична робота. Нанесення на контурну карту адміністративних одиниць України.</p>
3.	Розділ II. Населення України
	<p>Тема 1. Кількість, розміщення і густота населення, його вікова і статева структура. Відомості про кількість населення в давні часи. Кількість і густота населення, її територіальні відмінності. Поняття “природний рух населення”. Природний рух населення України. Порівняння показників природного руху населення України і країн Західної Європи. Географія природного руху населення в Україні. Причини погіршення демографічної ситуації. Депопуляція. Механічний рух (міграції) населення. Поняття “еміграція”, “імміграція”, “міграція”, “сальдо міграції”. Внутрішні і зовнішні міграції. Міграційні процеси в Україні, їх інтенсивність і географія. Статеві-віковий склад населення, його наслідки.</p>
	<p>Тема 2. Національний та етнічний склад населення. Історія формування української нації. Національний склад населення України та окремих регіонів. Уявлення про політичну націю, корінні народи і національні меншини. Етнографічні групи українців. Українська діаспора та її географія. Розширення зв'язків із українцями зарубіжжя. Духовна культура українського народу (мова, культура, освіта, обряди і звичаї, релігія).</p>
	<p>Тема 3. Системи розселення і розвиток поселень. Міське і сільське населення. Типи населених пунктів. Урбанізація. Територіальні відмінності в рівнях урбанізації у різних регіонах України. Субурбанізація. Система міського розселення України. Міські агломерації. Столиця держави та її значення. Типи міст за розмірами та за функціями. Сільське розселення і його географія. Типи сільських поселень, особливості їх розміщення. Соціальні проблеми сільського населення, шляхи їх вирішення.</p>
	<p>Тема 4. Трудові ресурси і зайнятість населення. Поняття “трудові ресурси”, “економічно активне населення”, “зайнятість населення”. Трудові ресурси України та їх географія, порівняння з іншими країнами. Проблеми зайнятості населення.</p>
4.	Розділ III. Господарство
	<p>Тема 1. Загальна характеристика господарства України. Поняття про господарство і національний господарський комплекс. Сучасні зміни в господарському комплексі країни. Галузева структура господарства. Поняття “галузь” і “міжгалузевий комплекс”. Інфраструктура, її види. Розвиток ринкової інфраструктури в</p>

	Україні. Сучасна організація виробництва і типи підприємств за формами власності в Україні. Поняття про територіальну структуру господарства.
	Тема 2. Економічний потенціал України. Складові економічного потенціалу країни. Показники соціально-економічного розвитку. Валовий національний продукт, національний доход. Показники якості життя. Проблеми сталого розвитку України.
	Тема 3. Промисловість: загальна характеристика. Промисловість як сфера матеріального виробництва. Місце і роль у господарстві України. Загальні показники розвитку промисловості на сучасному етапі. Структурно-виробничі та особливості розміщення промисловості України. Реструктуризація промисловості, шляхи підвищення економічної ефективності національної промисловості, конкурентоспроможності її продукції.
	Тема 4. Паливна промисловість. Галузева структура паливної промисловості. Сировинна база. Вугільна промисловість. Нафтова промисловість. Нафтопереробна промисловість. Газова промисловість. Торф'яна, горючесланцева промисловість.
	Тема 5. Електроенергетика. Електроенергетики як складова ПЕК України, її значення. Основні типи електростанцій та найважливіші ЛЕП. Використання традиційних і нових способів одержання енергії. Екологічні проблеми електроенергетики. Енергосистема. Споживання енергії. Енергозбереження.
	Тема 6. Металургійна промисловість. Чорна металургія. Сировинна база. Географія видобутку залізної і марганцевої руди, вогнетривких глин, флюсових вапняків. Фактори розміщення. Основні райони галузі та найбільші підприємства. Обсяг виробництва продукції чорної металургії. Роль чорної металургії у формуванні експорту країни. Проблеми і перспективи розвитку чорної металургії. Кольорова металургія. Склад і сировинна база. Фактори і райони розміщення підприємств галузі. Проблеми і перспективи розвитку галузі.
	Тема 7. Машинобудування і металообробка. Роль машинобудування у господарстві держави. Обсяги виробництва продукції машинобудування за роки незалежності. Структура галузі. Міжгалузеві та внутрішньогалузеві зв'язки. Фактори розміщення: наукоємні, трудомісткі і металомісткі галузі. Географія важкого, сільськогосподарського, транспортного, електротехнічного машинобудування, приладобудування, верстатобудування, виробництва устаткування для різних галузей народного господарства. Найбільші центри. Формування нових центрів, технополісів. Проблеми і перспективи розвитку та розміщення підприємств галузі в нових економічних умовах.
	Тема 8. Хімічна промисловість. Поняття про хімічну промисловість, її галузева структура. Природно-сировинна база хімічної промисловості і використання відходів. Географія окремих галузей хімічної промисловості. Проблеми розвитку і розміщення галузі.
	Тема 9. Лісова і деревообробна промисловість. Структура та значення галузі, особливості її розміщення. Основні райони заготівлі лісу, проблеми відтворення і раціонального використання лісових ресурсів. Лісопилльне виробництво. Деревообробна промисловість. Целюлозно-паперове і лісохімічне виробництво. Проблеми й перспективи розвитку галузі.
	Тема 10. Промисловість будівельних матеріалів.

	<p>Галузева структура. Фактори розвитку і розміщення. Сировинна база. Географія галузей цементної промисловості, підприємств з виробництва залізобетонних конструкцій та виробів, стінових матеріалів, легких заповнювачів, скла, облицювальних матеріалів, будівельної кераміки. Промисловість нерудних матеріалів. Проблеми й перспективи розвитку галузі.</p>
	<p>Тема 11. Легка промисловість. Художні промисли. Галузева структура. Фактори розміщення. Географія текстильної промисловості (бавовняної, вовняної, лляної і шовкової), швейної та трикотажної промисловості. Шкіряно–взуттєва промисловість. Проблеми і перспективи розвитку галузі. Народні традиції художніх промислів, їх зародження і розвиток. Основні центри виробництва художніх промислів. Виробництва, що виникли на базі художніх промислів.</p>
	<p>Тема 12. Харчова промисловість. Галузевий склад харчової промисловості. Фактори розміщення галузей, їх географія. Проблеми і перспективи розвитку харчової промисловості.</p>
	<p>Тема 13. Сільське господарство. Галузева структура сільського господарства. Значення сільського господарства в економіці держави та в формуванні її експорту. Зв'язок сільського господарства з іншими галузями. Природно – географічні фактори розвитку сільського господарства. Сільськогосподарські угіддя, їх структура. Меліорація земель. Галузева структура і виробничі особливості рослинництва. Географія зернового господарства, технічних культур, картоплярства, овочівництва та плідівництва. Тваринництво, його структура та географія. Розвиток кормової бази тваринництва. Рибне господарство. Зональна спеціалізація сільського господарства. Гірські регіони. Приміські сільськогосподарські райони. Аграрні реформа в Україні, їх соціальне і економічне значення.</p>
	<p>Тема 14. Транспорт. Роль транспорту в розвитку господарства країни та в міжнародних перевезеннях. Види транспорту. Залізничний транспорт, його роль у перевезенні вантажів. Залізнична мережа України. Географія залізничних вантажо- та пасажиропотоків. Залізничні вузли. Водний транспорт. Історія українського морського флоту. Морські порти і географія перевезень. Каботаж. Роль морського транспорту в міжнародних зв'язках. Географія річкового транспорту. Річкові порти. Міждержавні перевезення по Дунаю та інших річках. Автомобільний транспорт, його недоліки та переваги. Найважливіші автомагістралі. Повітряний транспорт, його значення в міждержавних перевезеннях. Спеціалізація повітряних перевезень. Трубопровідний транспорт. Географія нафто- і газопроводів. Транзитні транспортування нафти і газу. Рівень забезпеченості різних районів країни транспортними магістралями. Міжнародні транспортні коридори. Транзитні перевезення. Проблеми і перспективи розвитку транспорту</p>
	<p>Тема 15. Соціальна сфера. Галузі соціальної сфери (сфера послуг, виробництво товарів народного споживання, доходи і рівень життя населення, споживчий ринок), їх значення та розвиток в Україні. Проблеми і перспективи розвитку соціальної сфери, її вплив на розвиток економіки країни.</p>
	<p>Тема 16. Україна і світове господарство Зовнішні економічні зв'язки України. Поняття про світове господарство та міжнародний поділ праці. Міжнародний поділ праці та світова торгівля. Форми міжнародного співробітництва. Обсяги і структура зовнішньоекономічних зв'язків.</p>

	<p>Географія зовнішньої торгівлі України. Значення зовнішніх економічних зв'язків в господарстві країни. Міжнародні організації. Інтеграція України в світову економіку. Вплив процесів глобалізації на господарство України.</p>
5.	<p align="center">Розділ IV. Територіальний поділ України</p>
	<p>Тема 1 Економіко-географічний поділ України. Територіальне розмаїття природи, економіки і населення передумова територіального поділу України. Поняття про економічний район та його основні ознаки. Мережа економічних районів в Україні, критерії їх виділення та спеціалізація. План вивчення економіко-географічного району: склад території, економіко-географічне положення, природні умови і ресурси, особливості господарського комплексу та найбільші міста. Донецький, Придніпровський, Північно-Східний, Столичний, Центральний, Подільський, Північно-Західний, Карпатський, Причорноморський економічні райони, їх коротка характеристика.</p>
6.	<p align="center">Розділ V. Географія своєї області</p>
	<p>Тема 1. Географічна характеристика своєї області Особливості географічного положення та його вплив на господарську спеціалізацію. Природні умови і ресурси області, їх оцінка. Географічні назви своєї області чи автономної республіки в минулому і нині. Особливості топоніміки своєї місцевості. Історія заселення території. Населення і трудові ресурси. Демографічна ситуація. Найбільші міста. Адміністративні райони. Загальна характеристика господарства. Промисловість. Сільське господарство. Транспорт. Особливості культури і побуту місцевого населення. Проблеми і перспективи розвитку.</p>

Список рекомендованої літератури

1. Підручник. Загальна географія. 6 клас. Для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Бойко В. М. Міхелі С. В. Вид-во: Освіта.
2. Підручник. Географія 6 клас. Скуратович О. Я., Коваленко Р. Р., Круглик Л. І. Вид-во: Педагогічна преса.
3. Підручник. Загальна географія. 6 клас. Пестушко В. Ю., Уварова Г. Ш., Вид-во: Генеза.
4. Підручник. Географія материків і океанів 7 клас. В. Ю. Пестушко, Г. Ш. Уварова. Вид-во: Генеза.
5. Підручник: С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. Географія материків і океанів. 7 кл.
6. Підручник. Фізична географія України. 8 клас. Л. М. Булава. Вид-во: Ранок.
7. Підручник. Фізична географія України 8 клас. Пестушко В. Ю., Уварова Г. Ш. Вид-во: Генеза.
8. Підручник. Географія 9 клас. Йосип Гілецький. Вид-во: Підручники - Посібники.
9. Підручник. Географія 9 клас. Для загальноосвітніх навчальних закладів. В. Ю. Пестушко, Г. Ш. Уварова. Вид-во: Генеза.

Вимоги до оцінювання знань абітурієнтів

Оцінюючи навчальні досягнення вступників з географії, необхідно враховувати:

- правильність і науковість викладення матеріалу, повноту розкриття понять і закономірностей;
- ступінь самостійності відповіді;
- логічність, доказовість у викладенні матеріалу;
- точність вживання географічної та картографічної термінології;
- ступінь сформованості інтелектуальних, загальноосвітніх, специфічних умінь.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії навчальних досягнень вступників
I Початковий	1	Вступник розрізняє окремі географічні явища чи об'єкти (гори і рівнини, суша і океан, село і місто і т.д.) та знаходить їх на карті.
	2	Вступник відтворює окремі факти на елементарному рівні, розрізняє один або декілька запропонованих географічних об'єктів та знаходить їх на карті.
	3	Вступник у деяких випадках дає нечіткі характеристики географічних об'єктів; знаходить їх на карті, може самостійно розрізнити окремі географічні поняття.
II Середній	4*	Вступник частково відтворює текст підручника, дає нечітке визначення основних понять і термінів. Називає компоненти географічної оболонки та складові господарства; під час відповіді намагається користуватися географічною картою.
	5	Вступник відтворює частину навчального матеріалу без розкриття причинно-наслідкових зв'язків, описує географічні об'єкти чи явища за типовим планом. Намагається робити висновки без підтвердження їх прикладами; частково володіє обов'язковою географічною номенклатурою.
	6	Вступник самостійно дає більшість визначень, відтворює значну частину вивченого матеріалу у відповідності з його викладом у підручнику. Виявляє причинно-наслідкові зв'язки, ілюструє їх власними прикладами. На середньому рівні володіє географічною номенклатурою та картою.
III Достатній	7	Вступник має достатні географічні знання і застосовує їх для вирішення стандартних ситуацій. Має цілісне уявлення про природні та суспільні явища, достатньо володіє картографічним матеріалом.
	8	Вступник відтворює основні уявлення, поняття і категорії географічної науки про Землю та господарську діяльність людини. Вміє наводити приклади взаємодії людини і природи; знає обов'язкову географічну номенклатуру.
	9	Вступник на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, має чіткі уявлення про компоненти природи і просторову організацію господарства; пояснює причинно-наслідкові зв'язки в природі і господарстві; майже безпомилково працює з картографічним матеріалом.
IV Високий	10	Вступник усвідомлює сучасну географічну картину світу, здійснює оцінку певних процесів та явищ, передбачених навчальною програмою; пояснює прикладне значення географічних знань, дає розгорнуту відповідь; вільно застосовує більшість географічних понять та може їх класифікувати; добре володіє картографічним матеріалом.
	11	Вступник має глибокі знання про об'єкт вивчення, застосовує наукову термінологію, аргументує свої твердження і висновки; на високому рівні аналізує та використовує картографічну інформацію.
	12	Вступник володіє ґрунтовними географічними знаннями у межах вимог навчальної програми, висловлює та аргументує власне ставлення до різних поглядів на об'єкт вивчення; самостійно аналізує природні та суспільні явища, робить відповідні висновки і узагальнення; здатний розв'язувати проблемні завдання; вільно володіє картографічною інформацією та творчо її використовує.

*Прохідний бал